

Aanleiding, het gevecht en de gevolgen.

De Drentse vroegste historie kent slechts enkele bronnen waaruit geput kan worden.

Die bronnen zijn bijna allemaal afkomstig uit de archieven van toenmalige machthebbers en daarmee verbonden instituten als kerken en kloosters. Die bronnen bestaan uit oorkonden en aantekeningen die allemaal betrekking hebben op het besturen van gebieden en goederen die worden verkregen of in leen uitgegeven. Over het dagelijkse leven in de nederzettingen of verslagen van gebeurtenissen zijn we aangewezen op slechts enkele bewaard gebleven schriftelijke vermeldingen.

Er zijn enkele Sachsische Chronieken die voornamelijk verhalen over gebeurtenissen die ten zuiden en zuidoosten van het huidige Drenthe hebben plaatsgevonden. De oudste bron voor Drenthe is de Quedam narracio de Groninghe, de Threnthe, de Covordia et de diversis aliis sub diversis episcopis Traiectensibus.

Een verhaal over Groningen, Drenthe, Coevorden en allerlei andere zaken onder verschillende Utrechtse bisschoppen. De schrijver is onbekend, behoorde tot de vertrouwelingen van de bisschop van Utrecht maar was zeer waarschijnlijk afkomstig uit het noordelijk deel van het bisdom.

Het verhaal begint met de regeerperiode van bisschop Hartbert van Bierum, geboren voor 1100 en overleden op 12 november 1150, (= Herbert van Wierum, zoon van Rudolf van Wierum, een afstammeling van de graven van Werl uit Westfalen; zie elders op deze website) en eindigt in 1232 met de slag bij de Nutspete of Mitsplete.

Het verhaal geeft een beeld van de strijd van Rudolf van Coevorden, een nazaat van Hartberts broer Ludolf, tot het terug verkrijgen van rechten in de stad Groningen bij mannelijke nazaten van Werl, in feite nazaten van Lambert van Peize en zijn broer Ludolf van Coevorden. Na de dood van hun broer Leffert was de functie van Prefect in Groningen door de toenmalige bisschop toegekend aan drie broers van Sepperothe, zoons van een dochter van Leffert. De van Peizes en de van Coevordens steunden daarom de Gelkingers in de stad Groningen, zeer tegen de wil van de bisschop van Utrecht. De eigenerfde en vrije Drenten zagen hier een mogelijkheid om zich te bevrijden van de vreemde machthebbers die zich sinds Karel de Grote in Drenthe hadden gevestigd en de bisschop van Utrecht steunden. Het toenmalige Landsbestuur van Drenthe, uitgezonderd het deel van de Ridderschap dat de bisschop van Utrecht trouw was en bleef, de families van Norch, van Ruinen en van Steenwijk, dus het west- en zuidwestelijk deel van Drenthe, heeft kennelijk een accord gesloten met Rudolf van Coevorden en de Gelkingers om hen bij te staan in de strijd. Niet omdat zij Rudolf als hun Heer hadden aanvaard, in plaats van de bisschop, want ook Rudolf was immers een nazaat van de Frankische bezetters van het eerste uur, maar omdat zij hierin een mogelijkheid zagen om verlost te worden van het nakomen van rechtsregels die hen waren opgelegd door Karel de Grote en de latere opvolgers, de bisschoppen van Utrecht.

Tot de Drenten die streefden naar meer vrijheid mogen ook worden gerekend de vele nazaten van leenmannen die meiers waren van boerderijen op leengoederen die inmiddels een deel waren geworden van Drentse nederzettingen. Zij waren hier geboren en voelden zich hier net zo thuis als de Saksen.

Dat zullen vooral de meiers van boerderijen op leengoederen in het midden en oosten van Drenthe zijn geweest, waar geen burchten of borgen van ridders waren, die trouw aan de bisschop van Utrecht hadden gezworen. Hoe zo'n boerensamenleving van deels Saksische en deels

Frankische oorsprong er omstreeks 1200 uitzag is niet in schriftelijke bronnen te lezen. Wel te reconstrueren met behulp van latere bronnen. Omstreeks 1200 moet Drenthe nog steeds bestuurd zijn volgens het oude Drentse Landrecht van voor de tijd van de komst van de Franken, met dien verstande dat het onder de druk van de Frankische overheersers heeft moeten toestaan dat het besturen onder voorzitterschap van een Drost, als vertegenwoordiger van de Bisschop van Utrecht, gebeurde en dat de Ridderschap ook in het Landschapsbestuur was vertegenwoordigd. Dit is af te leiden uit enkele verslagen van rijksdagen van de Duitse keizer van voor het jaar 1000 waarin hij de Saksen en de Friezen in het bezit laat van hun oude rechten, als tegemoetkoming voor het aanvaarden van de heerschappij over hun gebieden door de Franken.

Magnin, Landschapsschrijver van Drenthe, vermeld in zijn publicaties: *De Drenthenaren genoten die voorregten in al derzelve uitgestrektheid en in den volstrekten zin des woords : zij waren noch dienstbaren, noch lijfeigenen en tot geene opbrengsten hoegenaamd aan den Landsheer verplicht. Wanneer deze gelden benoodigd was , moest hij dezelve , als eene vrijwillige gifte , van de ingezetenen verzoeken.*

Ook uit oorkonden van 1262 en 1264 blijkt dat de Drentse dorpsgemeenschappen in bezit waren van hun oude rechten over de markegronden. De markegenoten van Zuidlaren verkochten aan de abt van Aduard hun volle eigendom op de venen en weidegronden ten oosten van de Hunze. Het Gemene Volk van Drenthe was getuige.

In 1310 beloven de Eigenerfden van Uffelte en Wittelte een altijd durende korenpacht aan de Deken van het kapittel Steenwijk, vanwege de afscheiding van Uffelte en Wittelte van de Kerk van Steenwijk. Bezegeld door het Land van Drenthe.

Voor deze medewerking van het Landsbestuur had het geen toestemming nodig van de Bisschop van Utrecht. Het Landsbestuur was volkomen zelfstandig in haar doen en laten.

Het Landsbestuur maakte meerdere overeenkomsten met hun burens, de stad Groningen en het Gorecht, omtrent de afhandeling van zaken, betreffende hun inwoners overkomen op vreemd grondgebied.

Tussen 1300 en 1400 hebben de Drenten ook enkele geschillen met de bisschop van Utrecht vereffend en afspraken gemaakt. Uit een oorkonde van 1344 blijkt dat het Landsbestuur optrad als handelende lichamen zonder de kastelein van Coevorden en de schulte van Drenthe.

Die zelfstandigheid van het Drentse Landsbestuur is ook af te leiden uit diverse hoofdstukken van de "Quedam narracio". Zo staat er o.a. in hoofdstuk 32, waarin verhaalt wordt hoe Rudolf de burcht van Coevorden heroverde op de Bisschop:

*En let wel, het hele Drentse land is bij dit alles en bij de oorlog rustig gebleven. Ze beweerden daar in het geheel niets van de verraderlijke uitlevering van de burcht af te weten en die ernstig te betreuren, en ze zeiden dat ze daar rust wilden en naar het einde van de oorlog verlangden. Dat heeft de Bisschop van de Drenten geaccepteerd, omdat hij niet anders kon, en via **hun gebied** is hij met een klein gevolg naar Groningen gegaan, waar hij hun de honderd gijzelaars heeft teruggegeven die ze hem hadden geleverd, op voorwaarde dat ze het leger bij een eventuele belegering van de burcht niet zouden hinderen.*

Frank Keverling Buisman (1986; De etstoel en zijn ordelboeken in de vijftiende eeuw. Groningen: s.n.) schrijft over de situatie in Drenthe rond 1227: *Van een bestuurlijke organisatie binnen Drenthe is op dat moment nog geen spoor te vinden, maar enige vorm van overleg zal er zonder twijfel geweest zijn.*

Jammer, dat van de vergaderingen van de Drentse Landdagen uit die tijd niets schriftelijk bewaard is gebleven. Maar er was wel degelijk een bestuur over Drenthe volgens de oude zeden, met etten afkomstig uit de boermarken.

Onder die etten zeer zeker ook markgenoten van Frankische afkomst. In eerste instantie deelgerechtigd geworden door het in bezit verkrijgen van een oorspronkelijk Saksisch erf, dat door de oorspronkelijke eigenaar is geschonken aan de kerk of een klooster.

De boeren van Frankische afkomst hadden grond in gebruik dat oorspronkelijk markegrond was van de Saksische boeren. Hoewel de Franken omstreeks 1227 al vele generaties lang hier woonden en zich Drent voelden, was er van vermenging nog lang geen sprake.

Men leefde gescheiden en men trouwde binnen de eigen gemeenschap. Uit de kerkregisters is dit nog te constateren tot ver in de 18^e eeuw. Uit goorspraken is te constateren dat de invloed van de oorspronkelijk Frankische Drenten steeds groter werd. Genealogische databases op internet geven een goed beeld van vooraanstaande Drentse families, als oorspronkelijke eigenerfde Saksische boeren bestempeld, met als stamvaders een lid van een Drentse ridderfamilie.

De Frankische Drentse boeren van omstreeks 1227 zullen eenzelfde belang hebben gehad bij een Drenthe dat onafhankelijk werd van de Bisschop van Utrecht als machthebber, als de oorspronkelijk Saksische boeren. Zij zullen het samen eens zijn geworden om te streven naar herstel van vroegere rechten en dit op schrift te stellen en te laten erkennen door de toenmalige wereldlijk heerser, de Bisschop van Utrecht. In de Drost van Coevorden hadden zij een goede bondgenoot.

In de Landdag zaten echter ook afgevaardigden uit de ridderstand. Die ridderstand was echter geen eenheid. De belangen lagen soms ver uiteen.

Nazaten die geen leengoed hebben kunnen verwerven van de Bisschop van Utrecht, werden of boer, meier op een leengoed, of vestigden zich in steden zoals Groningen, om in de handel een boterham te verdienen, of als dienstman in het Stadsbestuur.

Met de groei van de bevolking werd de roep om meer zelfstandigheid binnen al die groepen steeds groter. De groeperingen met eenzelfde doel zochten elkaar op en steunden elkaar.

De Etstoel in Drenthe is dus altijd blijven bestaan zoals die voor de komst van de Franken functioneerde, maar wel tussentijds wat aangepast, al naar gelang de druk van de omstandigheden van buiten af dit noodzaakten.

Het streven naar de oude vrijheden van de Drenten heeft er uiteindelijk toe geleid dat in 1410 het Landrecht op schrift stond en formeel ook werd erkend door de Bisschop van Utrecht. Dat is niet van de een op de andere dag gebeurd.

Ook in de eeuwen ervoor zullen kundige bestuurders zich daar al mee bezig hebben gehouden. Dat vereist goed lopende onderlinge verbindinglijnen en die zullen en moeten er ook geweest zijn in het begin van de 13^e eeuw toen de Bisschop van Utrecht zijn al maar teruglopend gezag over Drenthe weer gestalte wilde geven door de opstandelingen tegen zijn gezag, in casu Rudolf van Coevorden en de Gelkingen in Groningen te gaan bestrijden. **Hij streed niet tegen de Drenten**, dat blijkt duidelijk uit diverse hoofdstukken uit de "Quedam narracio".

Maar de Drenten boden, **uit eigen belang**, hulp aan Rudolf van Coevorden. Zij konden dit alleen maar doen omdat hun eigen organisatie, het te wapen roepen van de bevolking, goed functioneerde.

Dit gegeven is nodig om het hele gebeuren rondom de Slag bij Ane goed te kunnen begrijpen.

In 1196 werd Rudolf, zoon van Volker, burggraaf van Coevorden. Volker was een zoon van Ludolf, de broer van Herbert, bisschop van Utrecht. Zij zijn afstammelingen van de graven van Werl die o.a. Fivelgo als leengoed bezaten. Omstreeks 1200 was Egbert van Sepperothe prefect van Groningen, samen met zijn broers Rudolf en Menzo, als opvolgers van hun grootvader Leffert, ook een broer van bisschop Herbert. Rudolf was in 1191 tijdens een kruistocht overleden en feitelijk was Egbert de Prefect. De burgers van Groningen wilden evenals de boeren van Drenthe ook wel meer vrijheid van handelen, maar vonden uiteraard geen gehoor bij prefect Egbert. Die was niet van plan macht in te leveren ten voordele van de burgers. De burgers werden aangevoerd door leden van het huis Gelkinge. De Gelkingsers zochten steun bij de Drenten en de drost van Coevorden.

Prefect Egbert van Groningen kwam dus lijnrecht tegenover de drost of burggraaf Rudolf van Coevorden te staan.

De Drentse adel, allen leenmannen van de bisschop van Utrecht, was onderling nauw verwant. In mannelijke lijn stammen de van Coevordens, van Echten, van Ansen, van Peize en de Clenckes allemaal af van de graven van Werl. De van Norchs, van Ruinens en van Steenwijks allen van de ridders van Kuinre en daarvoor zeer waarschijnlijk van de graven uit de zuidelijke delen van Nederland.

De van Groningens van 1200 stammen in mannelijke lijn af van Godschalk van Sepperothe, die echter getrouwd was met een dochter van Leffart, afstammeling van de graven van Werl. Een dochter van Godschalk van Sepperothe was getrouwd met Hendrik van Norch. Een andere dochter van Sepperothe was getrouwd met de schulte van Eelde.

De familiedraden liepen dus via allerlei paden van borg tot borg.

De schulte van Eelde had familiebanden met de van Peizes, dus van Werl. Deze schulte bezat ook een machtspositie als schulte van Drenthe, een functie die voor 1200 behoorde tot de taak van de burggraaf van Coevorden.

Uit oorkonden blijkt dat in de tijd tussen 1200 en 1300 de van Norchs de aanvoerders waren van de clan Steenwijk-Ruinen-Norch. Deze zijn altijd de bisschop van Utrecht trouw gebleven.

De Drentse adel rond de stad Groningen en de Clenkes waren wat minder trouw en hun steun aan een partij hing vaak af van de beste mogelijkheid om te overleven.

De trouweloosheid van vooral Rudolf van Coevorden en de steun die hij kreeg van de Drentse boeren deed de toenmalige bisschop van Utrecht, Otto, besluiten voor eens en voor altijd hier een eind aan te maken.

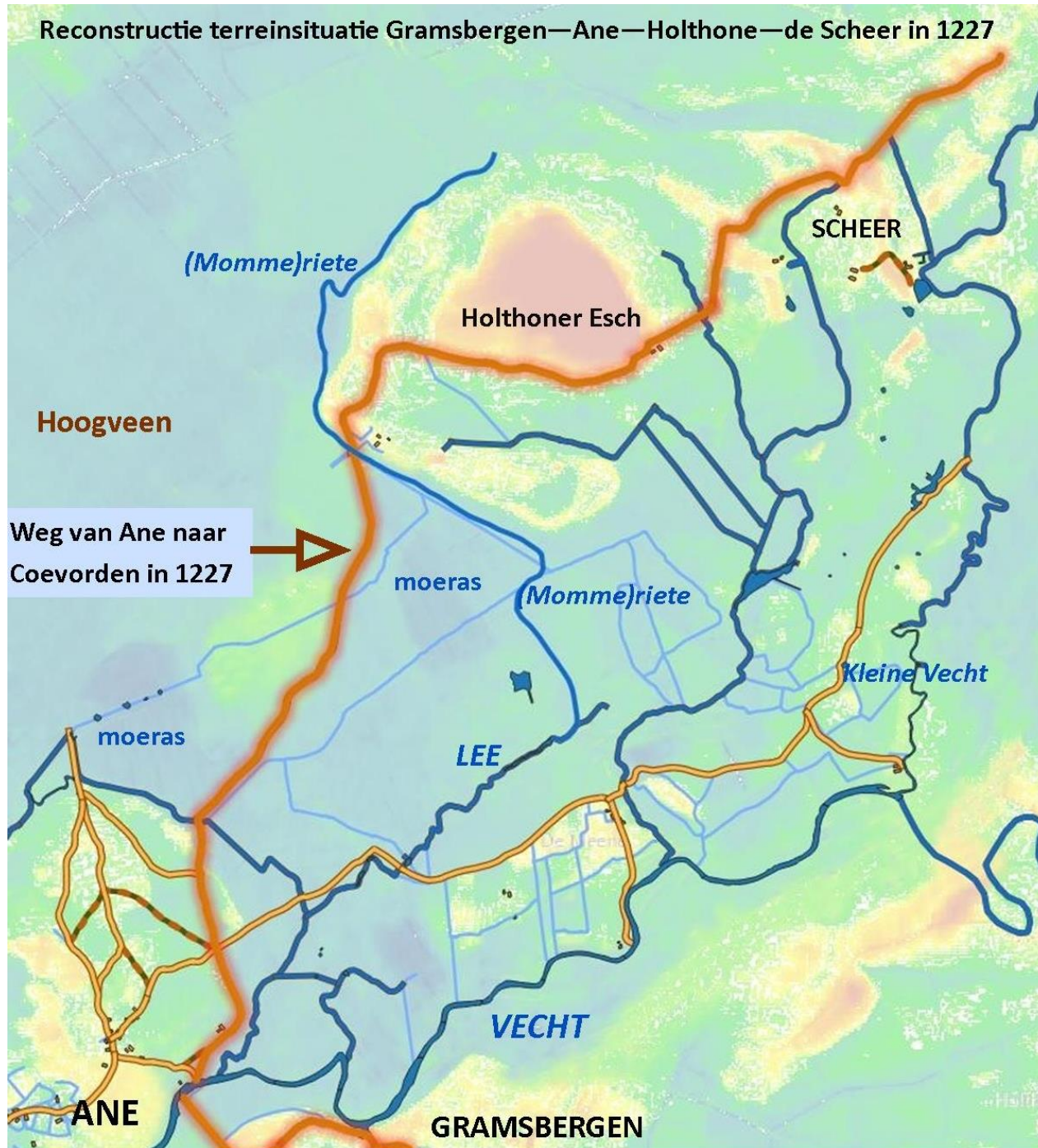
Hij toog met een groot leger naar Coevorden en nabij Ane vond een veldslag plaats tussen Rudolf van Coevorden en aanhangers, voornamelijk Drentse boeren, en de bisschop van Utrecht en aanhangers, graven en ridders/leenmannen uit alle hoeken van zijn bisdom en bevriende edelen, meestal familie, van elders.

De slag wordt uitvoerig beschreven in de Quedam narracio. Over de precieze plaats waar de slag heeft plaatsgevonden verschillen historici van mening.

Een nauwkeurige kaart van het terrein in die tijd zou uitkomst kunnen bieden, maar zo'n kaart is niet voorhanden.

Een reconstructie maken die zo goed mogelijk de toenmalige terreinsituatie weergeeft is wel mogelijk. Daarvoor kunnen we de kadastrale kaart van 1832 nemen op een achtergrond van de actuele hoogtekaart. De actuele hoogte is in de loop der jaren wel wat gewijzigd vanwege nieuw aangelegde wegen en waterlopen en door uitgevoerde verkavelingen, maar die wijzigingen zijn herkenbaar en niet zo groot en kunnen grotendeels weer ongedaan gemaakt worden op de hoogtekaart.

Reconstructie terreinsituatie Gramsbergen—Ane—Holthone—de Scheer in 1227

Kaart van het gebied tussen Gramsbergen en Coevorden waar volgens overleveringen de slag bij Ane heeft plaatsgevonden tussen het leger van de Bisschop van Utrecht en het leger van Rudolf van Coevorden, geholpen door inwoners van het Landschap Drenthe.

De kaart is vervaardigd door Anne Post in 2015 en vernieuwd in 2024. (m.b.v. Map Info – QGIS) Gebruik is gemaakt van de kadastrale kaarten van 1832, waterschapskaarten van 1847, topografische kaarten en de actuele hoogtekkaart. De actuele hoogtekkaart is bijgewerkt naar de vermoedelijke toestand in 1227. Aangebrachte veranderingen in de terreinhoogte als gevolg van de aanleg van wegen, wateren, bouwterreinen en ruilverkavelingswerken na 1832 zijn teruggedraaid naar de oude situatie. Het bewerkte kaartje ziet u links.

De tekst in de “Quedam narracio enz”, waarin verslag wordt gedaan van de strijd, is nu zonder moeite op de kaart te plaatsen.

Hoofdstuk 25; detail van de tekst: “Als Roelof (Rudolf) dat hoort, breekt hij het beleg (van Groningen) op en met al zijn mannen stelt hij zich dicht bij Coevorden tegenover zijn heer op en wel zo dat slechts een moerassige, waterrijke vlakte van ruim een halve mijl breed, zonder bomen en bosjes, de legers van elkaar scheidde.”

Een halve mijl is ongeveer 800 meter. Het gebied ten zuiden van de Holthoner Esch, een relatieve laagte met een hoger gelegen landtong ten zuiden, is totaal 1 km breed van west naar oost. Roelof van Coevorden stelt zich tegenover zijn Heer op. In de latijnse tekst staat “deponit”, deponeren of neerzetten. Feitelijk kiest Rudolf een strategisch gelegen plek uit waar hij zijn kampement kan opzetten

en waar hij zijn troepen zo gunstig mogelijk kan opstellen wanneer de Bisschop hem wil en gaat aanvallen.

Hij kan verwachten dat de bisschop in slagorde gaat aanvallen, zoals gebruikelijk in die tijd. Meestal in drie rijen van naast elkaar staande krijgers, elk met een eigen taak. De Bisschop zal dan met zijn leger de smalle weg vanaf Ane moeten verlaten wanneer hij aankomt bij de voorde in het stroompje dat rond de hoogten van Holthone loopt. Want daar ziet hij aan de rand van de hoogte, later bekend als Venema's berg, de krijgers van Rudolf, verscholen achter de bosjes, liggen. En daar moet hij op af. Schuin rechts naar voren, over de veenvlakte, ogenschijnlijk goed begaanbaar. Maar na een honderdtal meters wordt de grond minder draagkrachtig en onbegaanbaar voor zwaar bewapende krijgers. Rudolf wist dat, maar de Bisschop niet.

De Bisschop was verplicht om de tegenstander (zijn leenman Rudolf van Coevorden) de kans te geven zich te verzoenen met zijn Heer (de Bisschop van Utrecht). De Bisschop zal zich tussen beide legers hebben opgesteld, aan de rand van de Riete, om de tekst van de verzoeningsbrief voor te lezen, om daarna die tekst via een gezant aan Roelof van Coevorden te laten overhandigen. Daarna moet hij het antwoord afwachten alvorens met de strijd kan worden begonnen. Het verloop van de strijd staat uitvoerig in de "Quedam narracio enz" beschreven. **Een poging vrede te sluiten blijft zonder resultaat.**

Er liep in die tijd slechts één weg vanaf het kampement van de Bisschop aan de noordkant van het dorp Ane, langs de Holthoner Esch, richting Coevorden. Die weg staat op de kadastrale kaart van 1832 nog vermeld. De weg over Anerveen en de toegangswegen naar Anerveen zijn pas veel later aangelegd. Vanaf Ane kon Coevorden ook via een slecht begaanbare landweg die langs de hoogte de Meene en de Haandrik liep en verder richting Coevorden ging langs de westkant van de Kleine Vecht. Maar deze weg was ongeschikt voor zwaar beladen wagens en ridders te paard. De Kleine Vecht moest wel gebruikt worden voor vervoer per schip. Maar zover is de Bisschop in 1227 niet gekomen.

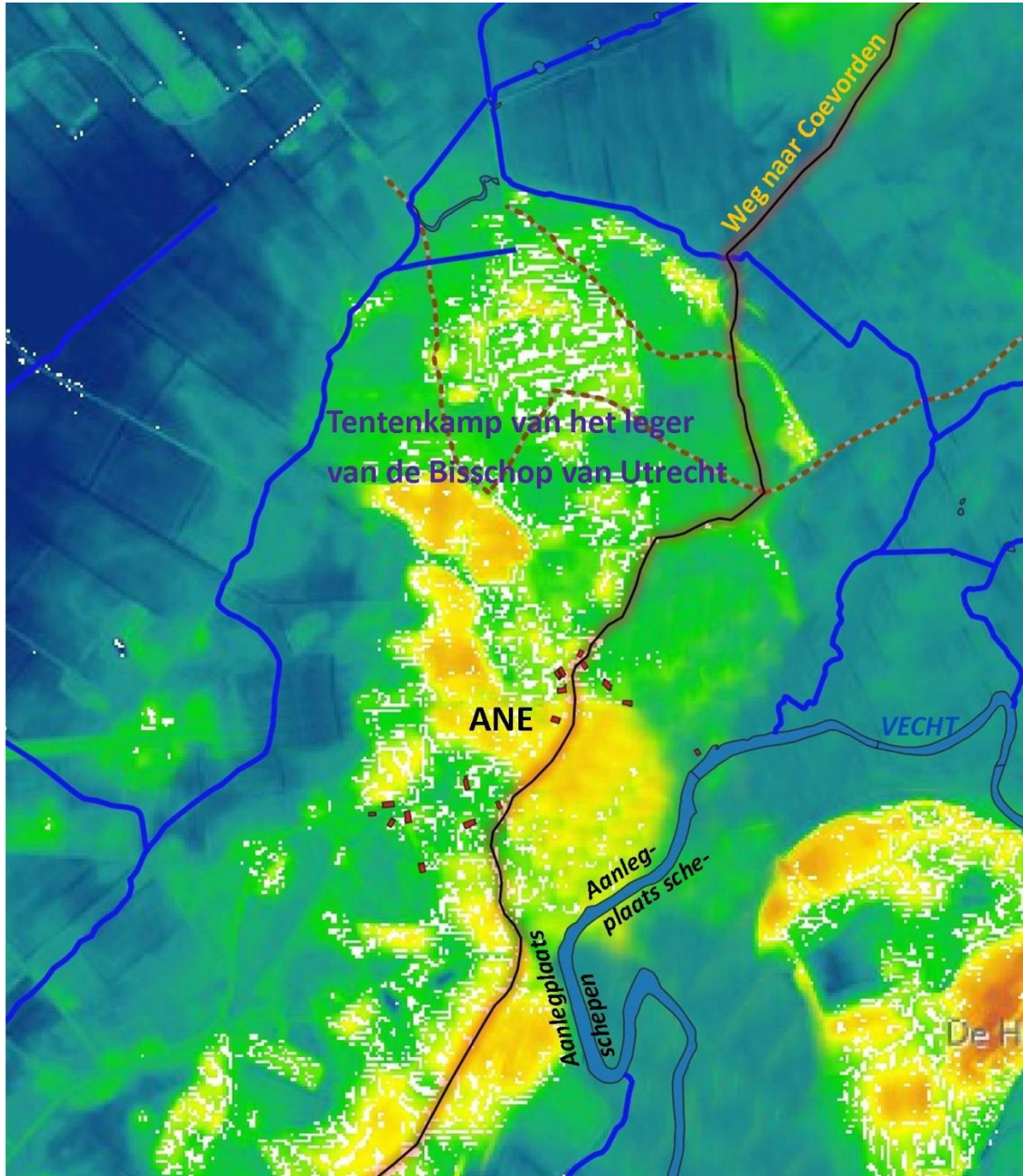
Een andere plek die voldoet aan de beschrijving van het verloop van de strijd is op deze kaart niet aan te wijzen.

Hierna een gedeelte van de vertaalde tekst uit de "Quedam narracio." (Met tussen haakjes door mij geplaatste aanvullingen of opmerkingen).

Gedeelte uit hoofdstuk 25. Over de voorbereidselen tot de oorlog en het martelaarschap van de bisschop.

"De meedogenloze en aanmatigende belegering van zijn stad en zijn ridders vertoornt de bisschop zo, dat hij uit alle hoeken en gaten van zijn sticht ridders en schildknepen oproept. Alle weerbare mannen verplicht hij gewapend op te komen, zijn verwanten, zijn burens en al zijn medestanders benadert hij met smeekbeden, beloften en giften. Graaf Gerard van Gelre, met wie hij zich weer verzoend had, komt hem persoonlijk te hulp, de graaf van Holland en de graaf (*Dirk*) van Kleef zenden hem een leger van aanzienlijke, rijke ridders, van wie Berend van Horstmar, graaf Boudewijn van Bentheim en Reinoud van Reest de voornaamste waren. Het aantal andere edelen was niet te tellen. Edelen, ministerialen en allerlei andere ridders die het wapengebruik allang ontwend waren, en van vele kanten ook mensen uit het gewone volk stroomden werkelijk naar dit leger toe. Dat was duidelijk zo ongewoon, dat men mag vrezen dat een beschikking Gods hen met recht tot hun gemeenschappelijke dood en verdoemenis had bijeengebracht.

Met opgewekt gezicht en goedgehumeurd verwelkomt de bisschop hen allen in Ommen. **Hij voert hen naar Nijenstede, waar nu de burcht Hardenberg staat, (gebouwd 1229) en vervolgens naar Gramsbergen. Tenslotte slaan ze op die noodlottige en vervloekte plaats Ane voor de laatste keer hun tenten op.** Er achteraan komen **talloze schepen**, die proviand, blijden (*stenenwerpers*), en ook kruisbogen en ander oorlogstuig in grote hoeveelheden **over de Vecht** aanvoeren. Die uitrusting kostte meer dan al zijn andere oorlogen bij elkaar. Roelof (*Rudolf*) en zijn broers Frederik en Godfried, Menzo en Hendrik van Grasdorf (*van Peize*) en alle Coevordense ridders worden vogelvrij verklaard en hun bezittingen worden hun krachtens de vereiste vonnissen ontnomen. Maar dat heeft hen niet afgeschrikt om hun heer tot de strijd uit te dagen.

Die neemt tenslotte op Pantaleonsdag (28 juli 1227), **op advies van wijze lieden, maar onwijslijk**, de wapens op en roept het hele leger bijeen, dat door zijn omvang iedereen terecht met bewondering vervulde. Hij spoort hen aan **door de aflat te beloven**, hij preekt, hij beroept zich op zijn recht en dat van de kerk, hij geeft hun zijn zegen en trekt daarna met al zijn mannen op naar het moeras. Maar helaas, hij zal vandaar niet terugkeren.”

Uit dit gedeelte blijkt duidelijk dat voorafgaande aan de slag, de bisschop wist waar het leger van Rudolf zich bevond.

Hij heeft, overeenkomstig de toenmalige gebruiken, afgezanten naar Rudolf gezonden en vredesvoorstellen gedaan.

Die waren natuurlijk voor Rudolf onaanvaardbaar en daarna heeft de bisschop, ook weer conform de toenmalige gebruiken, Rudolf en helpers vogelvrij verklaard en hun bezittingen worden hun krachtens de vereiste vonnissen, weer volgens vaststaande procedures, ontnomen.

Die procedures zijn dat afgezanten van de bisschop weer naar Rudolf gaan en hem het vonnis van de bisschop meedelen.

Rudolf zal de afgezanten volgens de regels van het spel en behorend bij hun stand, ontvangen, de boodschap aanhoren en de afgezanten weer laten gaan.

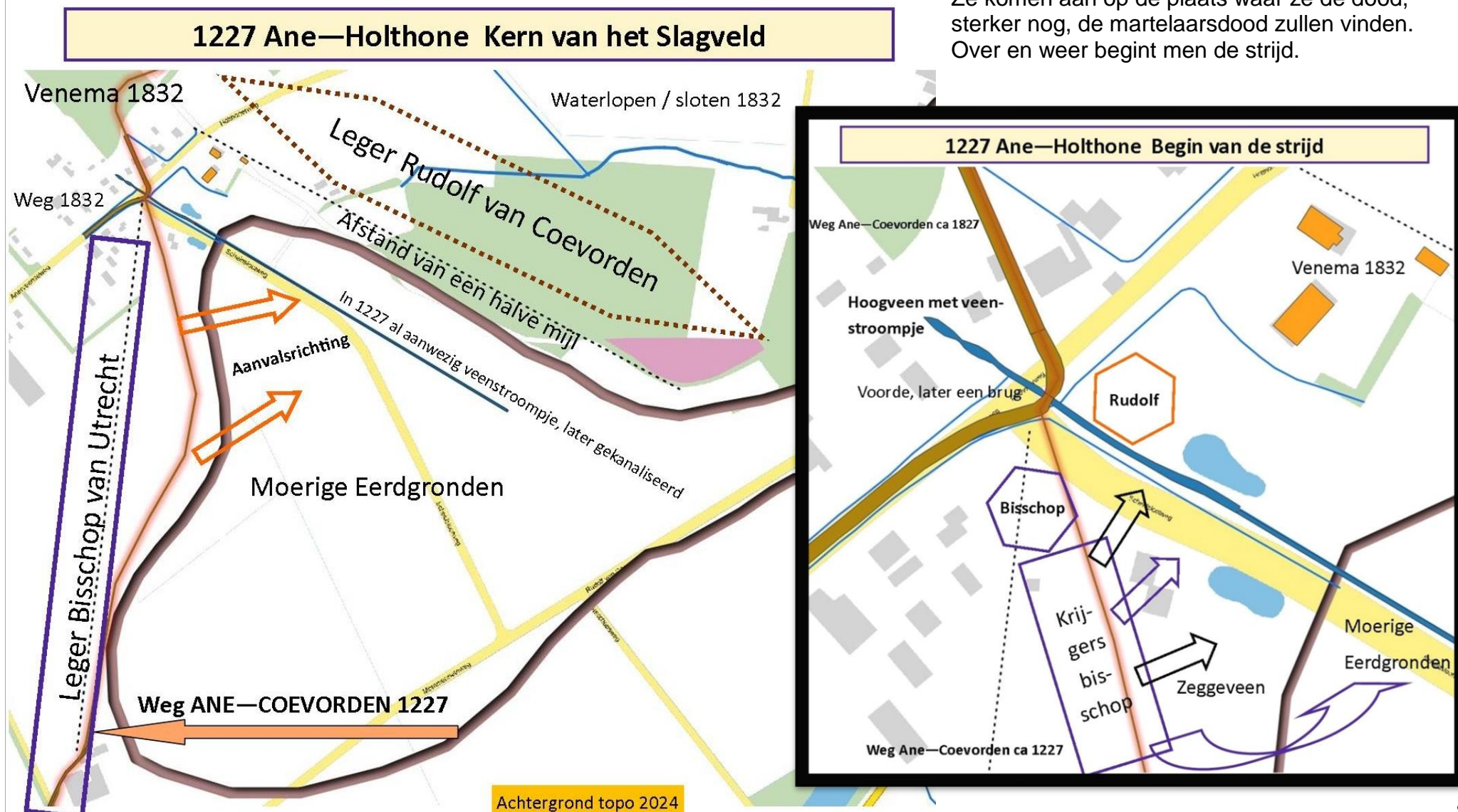
Waarschijnlijk met een niet al te vriendelijke boodschap voor de bisschop en Rudolf zal hem uitgedaagd hebben het gevecht aan te gaan. Dan beraadde de bisschop zich en neemt een beslissing.

Dit hele voorspel tot de strijd zal enkele dagen in beslag hebben genomen.

De hierna volgende paasage uit de “Quedam narracio...” geeft het vervolg weer.

“Heer Roelof van Goor (en van Ameide was beschermvoogd van het Sticht, in welke kwaliteit hij de grote leenmannen van het sticht mag aanvoeren in een oorlog) draagt volgens zijn recht de banier van Sint Maarten. De bisschop, de graven en al zijn andere mannen, vrolijk en eigenlijk al zeker van de overwinning, **volgen verspreid en ordeloos**.

Ze komen aan op de plaats waar ze de dood, sterker nog, de martelaarsdood zullen vinden. Over en weer begint men de strijd.

Als ze tegen de vijand oprukken, zakken onze voorste gelederen meteen langzaam weg in het stinkende dode moeras, waarin ze tenslotte **door het gewicht van hun wapenuitrusting** geheel wegzinken. Van verre met **pijlen en speren** en van dichtbij met het **zwaard** slachtten de Drentse onmensen hen af als vee.

Door dit slechte begin werden onze mannen door zo'n vrees bevangen, dat heel dat ongelukkige leger, **wijd en zijd over het moeras verspreid**, tot zijn schande in grote paniek op de vlucht sloeg die hun de dood zou brengen. Het gevolg was dat velen, doordat ze zo hard liepen en door de buitensporige hitte van die dag, geen lucht meer konden krijgen en tallozen, treurig genoeg, smadelijk in die smerige modderpoel wegzakten.

De vijanden, geen mensen maar verscheurende beesten, zetten hen na. Ze vinden hen halfdood op de grond liggend, grijpen hen, **beroven hen van alles, zelfs van hun kleren, en doden hen**. De bisschop nemen ze gevangen, ze schudden hem uit en als kroon op hun wreedheid scheren ze met een zwaard zijn tonsuur af, met huid en al. Met messen snijden ze hem de keel af, ze hakken van alle kanten op hem in en maken hem af. Ten slotte trappen ze het ontzielde lichaam het moeras in en laten het wegzinken.

Maar zijn door zo'n martelaarsdood gekroonde ziel zenden ze op naar God en Sint Maarten. Vervolgens voeren de slachters, het doden moe, de graaf van Gelre en Gijsbrecht van Amstel (*ministeriaal van de bisschop*) en vele andere zwaar gewonde gevangenen, meer dood dan levend, naar de burcht. (*waarschijnlijk Coevorden*) Heer Dirk (*van Lippe*), de proost van Deventer en Oldenzaal, een broer van de bisschop, een wijs en sober man, vol zorg voor het welzijn van zijn kerken, die ernstig aan het hoofd gewond is, is de eerste van hen die sterft. Later wordt hij in Deventer begraven. **Roelof (Rudolf) en zijn mannen echter, niet tevreden met die moordpartij, springen op hun paarden en achtervolgen de hele dag, tot het vallen van de avond, de vluchtende schepen en mannen langs de Vecht.**

Velen grijpen ze, nemen hen gevangen en doden hen. En zo, druipend van het bloed van vele onschuldige edelen en nog maar nauwelijks verzadigd, keren ze diezelfde avond terug naar hun gevangenen.

En let wel, **de vrouwen uit die streek gingen, als ze de kans kregen, in hun moordlust nog erger dan de mannen te keer** tegen ons deerniswekkende leger. O rampzaligste van al onzer dagen, waarop zoveel edele doden zijn gestorven, voortreffelijke ridders en hooggeboren schildknapen, in totaal wel vierhonderd, samen met hun heer en bisschop; buiten adem op de vlucht, weggezakt in het moeras, afgeslacht door boeren en vrouwen.”

De vluchtenden hadden maar één veilige weg. En dat was de weg terug waarlangs zij gekomen waren. De achterhoede zal het eerst zijn omgedraaid toen men de hopeloze positie, waarin de bisschop verkeerde, vernam. De overigen zakten weg in het moeras of probeerden via het veld een veilig heenkomen te vinden. De meesten van het leger van de bisschop zijn hier onbekend en zullen een vluchtweg hebben gekozen die naar hun oordeel van dat moment een veilige leek. Dat kan dus ook naar het noord-oosten zijn geweest, richting de Kleine Vecht en men kan zelfs achter de linies van het leger van Rudolf zijn geraakt. Een aantal zal het gelukt zijn te ontsnappen, maar Rudolfs manschappen zal dit niet zijn ontgaan en gingen in de achtervolging. Zo verspreiden zich de gevechten over een groot gebied, tot aan de Scheere toe en terug naar Ane langs de Kleine Vecht

(Ook in Die Chroniken der Grafen von Bentheim staat iets, maar niet veel, vermeld over de strijd.

“Rolof bedachte die grote mogentheit des bisscops, brack sijn beset van Groningen ende satte sijn tenten bi dat dorp to Covorden ende bedachte, dat daer een breet onlant ende ene zudde lach, daer men niet lichte mochte overcomen. Des anderen dages die her van Gore, die sunte Mertens banneer droech, dede die basunen blasen ende die buo ngen slaen ende toech voir ut mit utvercoren wapentuers et cetera, ende de beleyders wae ren te voren ende waenden te trecken over die zudde mit den bisscop ende sinen heer. Ende dair quam tegen to mote Rolof van Covorden mit sinen wapentuere ende mit den Drenthen. Ende als men seget, do Rolof sach, dat die bisscop mit sinen volke wolde over die zudde rijden, riep hi van guetheit sijns herten, dat sie des nicht en deden, want hoer leven daer aen leghe, welke woerde syne riddere ende knechte temael onduldelike nemen ende riepen tegen oene, weer hi selven wolde verderven ende syne viande sterken? „Neen“, sprack hi, „leven vriende, solde my dat nicht we doen, dat desse eerlike heren ende vorsten oere lyve solen so ovele verliesen, want ic den doot sie voer hen staen?“ Alsep de bisscop also voert toech mitten heer op of over die rijt, want sie mit wapen verladen weren, so versoncken sie altemael in die moderie des onlandes, unde also quam op sie Rolof van Covorde mit sinen vrenden ende mitten Drenthen manne ende wive, ende verslogen den bisscop mit sinen volcke, die amerliken versmoert ende] ghedoet worden, ende sommige anderen sijn versmacht van groten dorst ende also doot gebleven. Ende somige, die seer gewont waren, sijnt oeren vianden ontgaen”

Hier staat dus feitelijk dat Rudolf van Coevorden voor het opstellen van zijn leger een plek in zijn gedachten had onder Coevorden binnen een breed onland waarin een zudde lag dat moeilijk begaanbaar was. Ondanks waarschuwingen van Rudolf, trok de Bisschop met zijn mannen toch over de rijt (Mommerite, de oude benaming van de strook land ten zuiden van de Holthoner Es)

De strijd tussen de bisschop en Rudolf zal zeker de gehele dag in beslag hebben genomen, gezien de tekst in de “Quedam narracio...” Degenen van de helpers van de bisschop die de schepen weer hebben bereikt, hebben deze losgemaakt en zijn de Vecht afgevaren richting Ommen. Maar Rudolf en zijn manschappen hebben ook deze tot aan het vallen van de avond achtervolgd. Daarbij hebben zij zeer veel buit gemaakt. En volgens de gebruiken is dat het loon van de overwinnaar.

Op de plaats van het slagveld zal niet veel zijn achtergebleven van de strijd. Krijgsuitrusting was oorlogsbuit en in de narracio wordt ook duidelijk aangegeven dat de aanhangers van de bisschop letterlijk en figuurlijk werden uitgekleeft. Ook in de weken, maanden en jaren erna zal nog op het slagveld naar waardevolle spullen zijn gezocht, tot er niets meer te vinden viel. Waar in latere eeuwen nog wel iets werd gevonden was in het gebied ten oosten van de Holthoner Esch, buiten het eigenlijke slagveld. Een gebied dat in 1227 duidelijk als nat herkenbaar moet zijn geweest. Maar een vluchtende krijger wil ontsnappen en heeft geen keus.

Norg, 8 april 2014
Anne Post

Correcties: 5 december 2014, 10 december 2015, 2 februari 2018, 16 februari 2023, 23 juli 2023 en 25 juni 2024, 26 juli 2024.

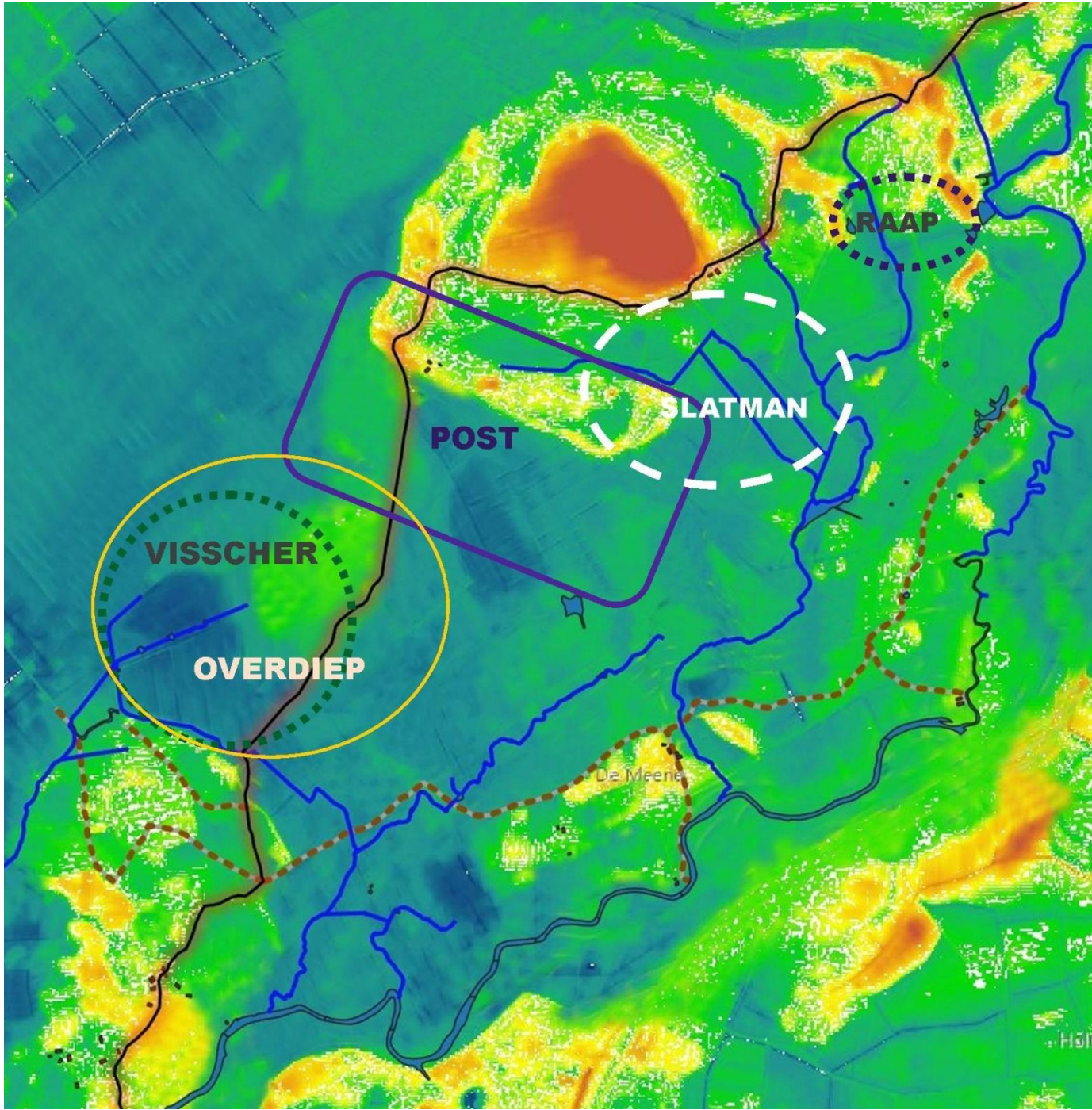
Over de slag bij Ane zijn op het internet meerdere sites te vinden die hier aandacht aan schenken.

http://www.slagbijane.nl/site/index.php	De vereniging Herdenking Slag bij Ane
http://www.necoma.nl/SBA01.html	Site van Peter van Grijfland.
http://86.84.95.4/nazatendevries/Artikelen%20en%20Colums/Slag%20bij%20Ane/Slag%20bij%20Ane.html	
http://86.84.95.4/nazatendevries/Artikelen%20en%20Colums/Slag%20bij%20Ane/Slag%20bij%20Ane.html	Site van Harm Hillenga
http://slagbijane.noordoosten.nl/00-02.htm	(=Site van R. Gritter (verslagen over de herdenkingen))
en verder:	
http://www.graafschap-middeleeuwen.nl/oorlogvoering/slag-ane.html	De Graafschap in de Middeleeuwen
http://www.coevorden.nl/over-de-gemeente/geschiedenis/coevorden/jaartallen-en-gebeurtenissen/de-middeleeuwen/de-slag-bij-ane-28-juli-1227/beschrijving-slag-bij-ane.html	Site van de Gemeente Coevorden
http://oud-schoonebeek.nl/index.php/drenthe/coevorden/485-1227-slag-bij-ane	Site van Oud Schoonebeek

In 2023 is “De Slag bij Ane 1227, een slag, een veld en een klooster” verschenen. Een boek van Wim Visscher, secretaris van de Vereniging Herdenking Slag bij Ane. Hij komt tot de conclusie dat de slag moet hebben plaatsgevonden op ongeveer dezelfde plek als beschreven is door Overdiep. Ik waardeer Wim Visscher zeer als kenner van de historie van de veengebieden in Noord Nederland. Vooral vanwege de zorgvuldigheid van zijn onderzoekingen. Maar ik denk dat de wijze van oorlog voeren in 1227, gezien de terreinsituatie hier, niet past bij de plek die Wim beschrijft.

Zie de kaart op de volgende pagina voor een overzicht van de verschillende locaties zoals door een aantal onderzoekers is gepubliceerd.

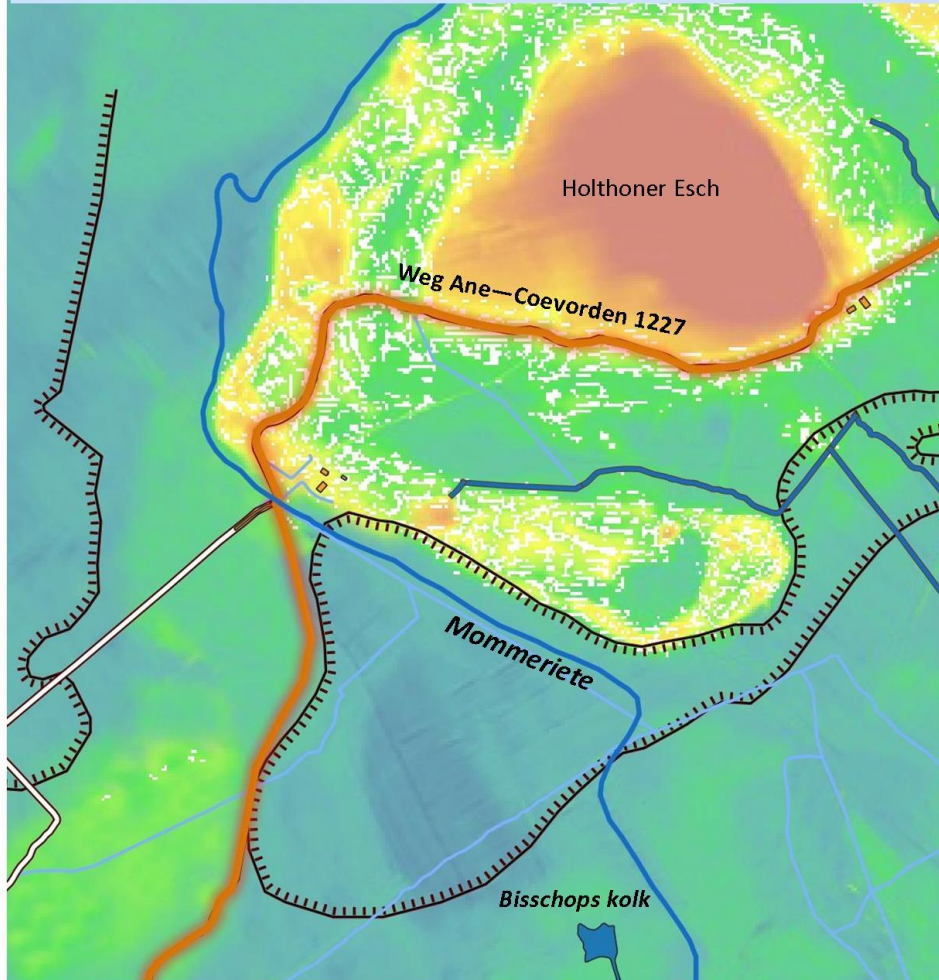
Daarna volgt een pagina met aanvullende informatie en vervolgens een pagina met kaartjes van het gebied waar in 1233 het nonnenklooster Mariënberg gebouwd is, nu bekend als het Zwartewatersklooster. Volgens een publicatie van de Stichting Zwartewatersklooster zijn hier na de Slag bij Ane 149 personen, ridders/dienstmannen/krijgers, begraven. Tot nu toe heeft men echter nog geen zekerheid over de plek waar die ridders begraven werden. Als laatste pagina een kaart uit 1740, een krantenbericht uit 1859 en een gedicht.

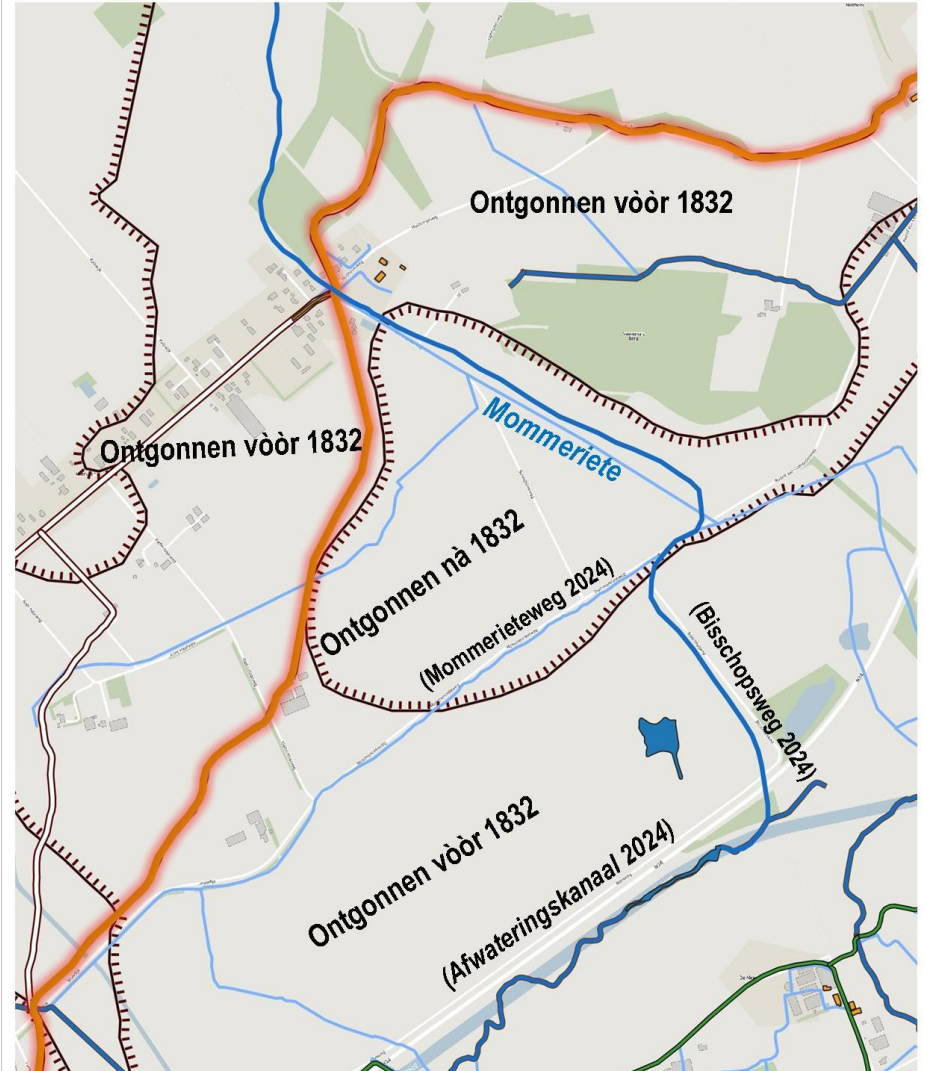
Meerdere onderzoekers hebben in de loop der jaren hun visie gegeven over de plek waar de Slag bij Ane precies heeft plaatsgevonden. Op deze kaart een overzicht De begrenzingsen geven de kern van het slagveld bij benadering aan.

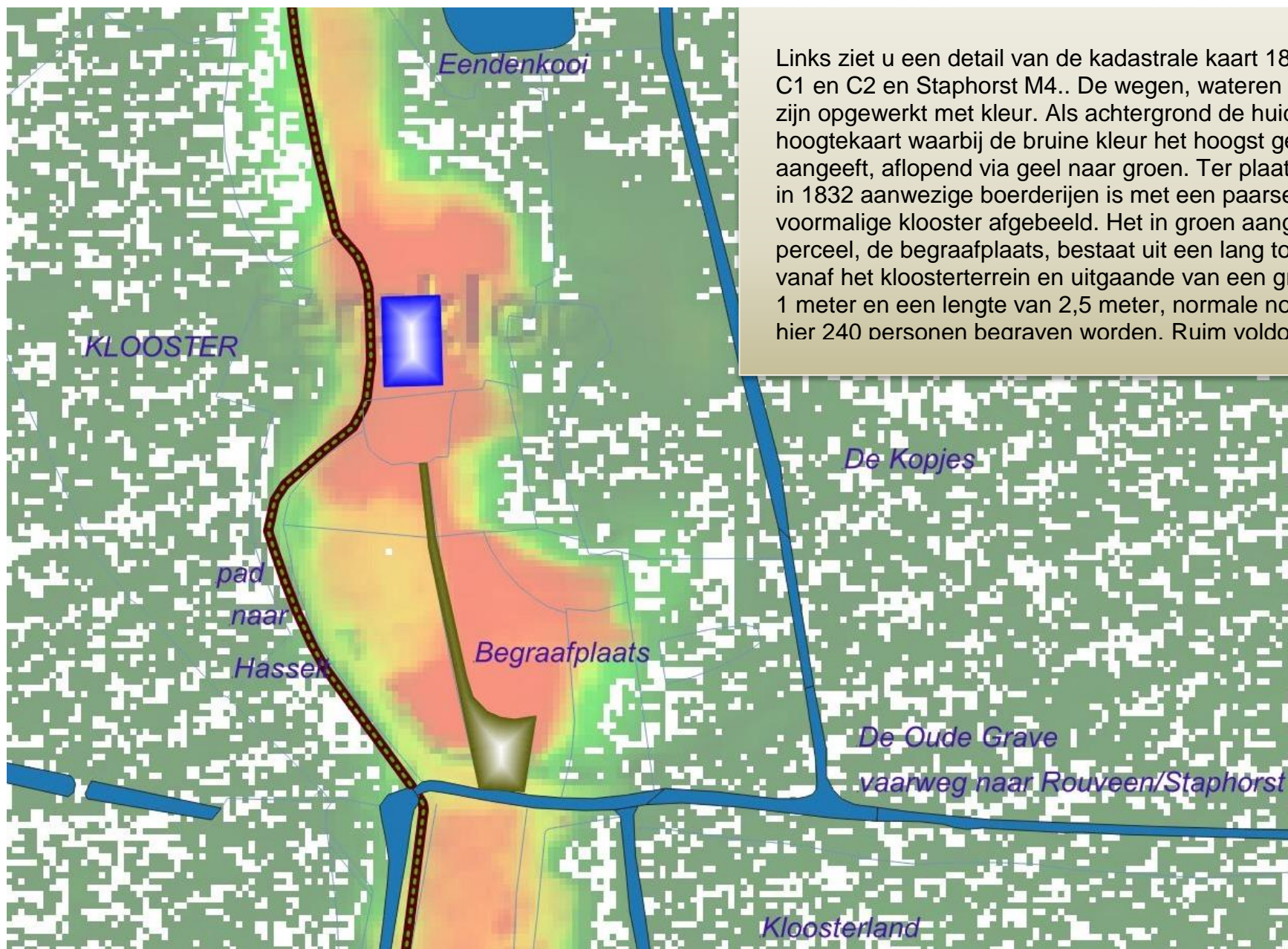
Reconstructie wegen en stromen Holthone 1227.

Op het kadastrale verzamelpun van de gemeente Gramsbergen zien we nog enkele stroompjes afgebeeld die niet als scheiding van een perceel voorkomen op het betreffende minuutplan. Dat komt omdat bij de invoering van het kadaster in 1832 grote delen van dit gebied waren ontgonnen en er nieuwe perceelgrenzen zijn ontstaan. De eerste metingen zijn echter al vele jaren eerder begonnen en ook de samenstelling van het verzamelpun. Op de kaart hier onder ziet u de loop van een stroompje (Mommeriete ?) langs de westkant van de Holthoner Esch en de zuidkant van Venema's berg, om dan naar het zuiden af te buigen en instroomt in de Lee, die tussen de noordelijke en zuidelijke Meene loopt.

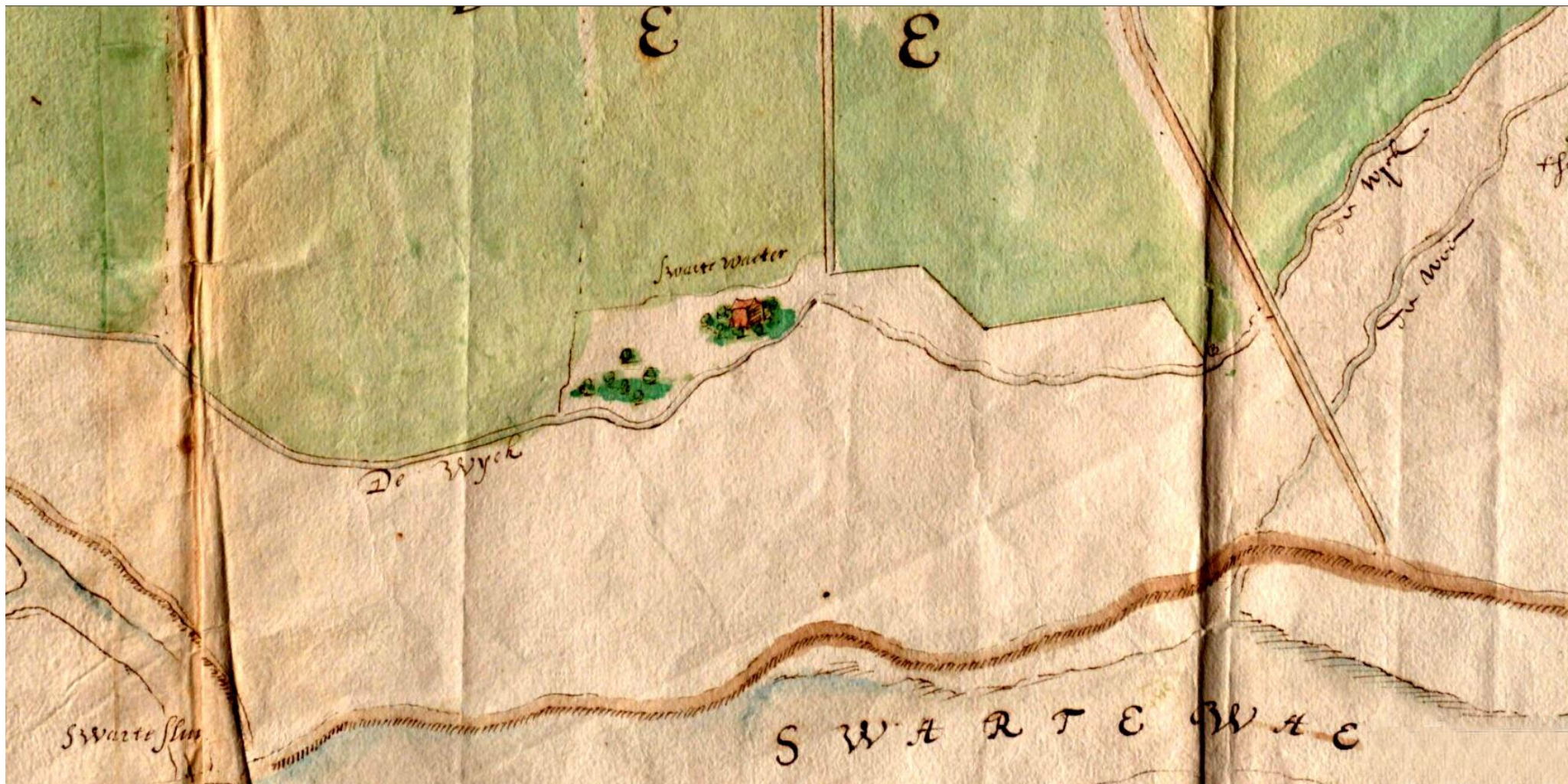
Hetzelfde gebied als op de vorige pagina, maar dan met een achtergrond van de topografie 2024. Het middelste deel van de Mommeriete (ten zuiden van Venema's berg) ligt praktisch nog op dezelfde plaats als in de middeleeuwen, maar is bij de ontginning van de gronden rechtgetrokken, maar is wel als afwatering apart te naam gesteld in 1832. De bovenloop is geheel opgegaan in de nieuwe kavelindeling in 1832, evenals het onderste deel. Dit deel komt praktisch overeen met de huidige westelijke bermsloot van de Bisschopsweg, aangelegd tijdens de ruilverkaveling.

Links ziet u een detail van de kadastrale kaart 1832 Zwartsluis C1 en C2 en Staphorst M4.. De wegen, wateren en het kerkhof zijn opgewerkt met kleur. Als achtergrond de huidige actuele hoogtkaart waarbij de bruine kleur het hoogst gelegen gebied aangeeft, aflopend via geel naar groen. Ter plaatse van de drie in 1832 aanwezige boerderijen is met een paarse kleur het voormalige klooster afgebeeld. Het in groen aangegeven perceel, de begraafplaats, bestaat uit een lang toegangspad vanaf het kloosterterrein en uitgaande van een grafbreedte van 1 meter en een lengte van 2,5 meter, normale normen, kunnen hier 240 personen begraven worden. Ruim voldoende voor 189.

Het is heel goed mogelijk dat deze begraafplaats in eerste instantie gebruikt is voor het begraven van de omgekomen en naar hier vervoerde krijgers uit de Slag bij Ane. De plek was bereikbaar over land en over water. Op de volgende pagina een kaart uit 1635 van dit gebied.

Dit is een detail van de kaart, in 1635 vervaardigd door de landmeter Gijsbert Sassen. Aanwezig in de Beeldband Collectie van het Historisch Centrum Overijssel.

Op deze kaart wordt De Wijck vermeld als westelijke begrenzing van het kloosterterrein. Bij de grensbepaling in 1832 lag een deel van het terrein in de gemeente Staphorst en een deel in de gemeente Zwartsluis. Later is de gemeentegrens aangepast en is een deel van Staphorst overgebracht naar Zwartsluis.

Links een kaart uit 1740, gemaakt door de landmeter Hattin-ga. Hierop staat de Bisschopsdijk aangegeven, in het kader van verdedigingswerken aangelegd door Bernard van Galen bij zijn beleg van Coevorden in 1673.

Deze kaart is technisch niet van die kwaliteit dat het kan worden ingepast in het huidige coördina-tienstelsel.

Vermelding Mommeriete in kranten 19e eeuw.

Utrechtse Courant; 08-07-1859

Nieuw Amsterdams Handels- en Effectenblad 20-07-1859

§ GRAMSBERGEN, 18 Julij. Waarschijnlijk zullen bij het graven van het scheepvaart- en afwateringskanaal van Coevorden naar de Vecht nog wel ouden ontdekt worden, althans twee plaatsen zullen doorneden worden, die in vroegere eeuwen tooneelen van merkwaardige gebeurtenissen waren. Het afwateringskanaal doorsnijdt de plaats, waar in 1227 de veldslag geleverd werd tusschen Otto II, bisschop van Utrecht, en Rudolf, heer van Coevorden, waarbij eerstgenoemde met vele zijner edelen het leven verloor; die plaats is onder den naam van Momme Riete bekend. Tevens doorsnijdt datzelfde kanaal het terrein, waar in 1673 door den bisschop van Munster, Berend van Galen, bij de belegering van Coevorden verschansingen zijn opgeworpen, bekend onder den naam van de Bisschopsdijk. De Bisschopsdijk en de Momme-Riete worden beiden in de Meene gevonden.

IJlings schoot RUDOLF met zijne ligtgewapenden toe en velde alles neder. De Bisschop en de meesten der zijnen sneuvelden, velen werden gevangen, slechts weinigen ontvloeden. Groot was de gemaakte buit. De plaats waar dit voorviel, vroeger de *Mommeriete*, thans de *Bommeriete* geheeten, is nog bekend.

Op dit gevecht werd een oud rijm gemaakt, aldus luidende :

„Als men schreef XII^cXXVII in der tyt
 „Doen geschiede den slach by de *Mommen-Rydt*,
 „Den eersten Augusti in den daegeraet.
 „Daer bleef menich man van Edler aert,
 „Door t swaere harnasch, daer si mede waeren
 (becleet,
 „Die van den Drenthen ende hare wyuen wreet
 „Worden gedodet; ouer D mannen clouck.
 „Bisschop OTTO van *Utrecht* worde geuonden oock,
 „Steeckende in den Mourassche, seer belaeden,
 „Den de Drenthen, met groot versmaeden,
 „De cruyne villeden van synenn hoofde,
 „Ende met groote gramschap hem het leven be-
 (roofden.
 „BERENT VAN HORSTMAER, een helt in syn leuen,
 (ende BERENT VAN AMSTELLANT
 „Waeren d’ouerste geuangenene, bekant.
 „Tenten, pauilloenen, mit alle den getoch,
 „Heeft ROELOFF op syn slot tot *Couorden* gebrocht.”